

800 tarinaa Turun historiasta

1600-LUKU

MURTUVIA KIVIMUUREJA 1600-LUVUN TURUSSA

13.4.2026 | EDITOR | KOMMENTOI

Turussa koettiin 1650-luvulla purkamisen kausi, jolloin monet keskiaikaiset ja 1500-luvulla rakennetut keskustan kivitalot katosivat kaupunkikuvasta. Kyseessä ei ollut Turun tauti, jolla haluttiin raivata tilaa uudisrakennuksille, vaan käytännön sanelema pakko. Kaupungissa raivosi 1500- ja 1600-luvuilla useita tulipaloja, jotka rapauttivat talojen muurit niin, että ne sortuivat itsestään. Erityisen kohtalokas vanhoille kivirakennuksille oli vuoden 1656 tulipalo. Raadin oli pakko ilmoittaa talojen omistajille, että ne tuli purkaa vaarallisina.

*

Porvariston tuli pitää talonsa sellaisessa kunnossa, etteivät ne aiheuttaneet raadin pelkäämää pilkkaa kaupungissa vierailevissa kauppiassa. Siksi kauppias Petter Wedrichille ilmoitettiin 23. kesäkuuta 1634, että hänen tulisi rakentaa tonttinsa kunnolla, sillä se oli häpeäksi sijaiten kaikkein keskeisimmällä paikalla kaupungissa. Hän oli luvannut sen aiemmin kaupungille vaakahuoneeksi, ja mikäli hän ei korjannut sen rakennuksia, ottaisi kaupunki sen haltuunsa. Rakennuksia pyrittiin kyllä korjaamaan, sillä esimerkiksi kesäkuussa 1641 ilmoitettiin, että muurarimestari Matts Kössi oli ollut korjaamassa Gregorius Sylviuksen vanhaa muuria. Hän oli heittänyt rakennustelineitä kiven edesmenneen Johan De la Gardien pihaan, jossa se oli osunut nihti Mårten Jöranssonia päähän aiheuttaen haavan.

Palojen vaurioittamista taloista on tietoja jo 1500-luvulta. Vuosina 1509–1600 Turussa koettiin kaikkiaan 14 suurta tulipaloa, joissa tuhoutui vähintään yksi kortteli neljästä. Esimerkiksi vuosien 1546 ja 1593 palot tuhosivat Kirkko- ja Luostarikorttelin asutusta, jossa sijaitsi Äijälän talo. Vesilahden dominus Jacobus Matthiae halusi jakaa helmikuussa 1598 sisarensa Barbro Mattsdotterin perinnön tämän tyttäreille Brita Larsdotter Äijälälle. Britalle määrättiin puolet Äijälän talon arvosta eli 200 taalaria sekä sen lisäksi ne 50 taalaria, jotka Brita Larsdotterin äitipuoli Brita Sigfridsdotter oli laittanut Äijälän katon ja muurien korjaamiseen tulipalon jälkeen.

Kaupungin kalleimpiin rakennettuihin tontteihin kuului edesmenneen porvarska Valborg Innamaan vuosisadan vaihteessa hallitsema talo. Heinäkuussa 1642 talo oli arvioitu tallipihoineen 6 000 kuparitaalariksi eli 3 000 hopeataalariksi. Tontin rakennukset olivat edustavia myös sisustukseltaan, sillä pormestari Erik Knappe, jonka haltuun talo oli joutunut, antoi maalata talossa olleen salin 1630-

luvun alussa. Innamaan talo menetti hänen kuolemansa jälkeen nopeasti arvoaan, sillä sen hoito laiminlyötiin talon jouduttua velan pantiksi. Veromestari Balthazar Wernlille ilmoitettiin huhtikuussa 1650, että hänen oli purettava osa Innamaan taloa sillan pielessä, sillä se oli niin rappeutunut ja kallellaan, että sen pelättiin aiheuttavan vahinkoa muillekin. Kaupungin arviomiehet suorittivat maaliskuussa 1657 katselmuksen Innamaan talossa. Tuolloin sen arvoksi ei voitu enää antaa enempää kuin 2 000 kuparitaalaria, sillä se oli kärsinyt niin pahoin.

Myös Brinkkalan talo oli maaliskuussa 1661 niin huonokuntoinen portin luona olevalta osaltaan, että se saattoi sortua. Raati määräsi sen purettavaksi, mutta elokuussa edesmenneen Lars Kruusin leskikreivitär Agneta Hornin palvelija pyysi lykkäystä talon korjaustöille, sillä talo kuului alaikäisille lapsille. Lykkäystä annettiin vuosi. Mikäli töitä ei aloitettaisi, tuli talo lankeamaan kaupungille. Työt eivät edistyneet, sillä hovioikeuden asesori Anders Andersson valitti huhtikuussa 1663, että kun hänen vaimonsa oli ollut joitakin päiviä aikaisemmin matkalla kirkkoon, oli osa Brinkkalan talon muuria sortunut ja osunut hänen vaimoonsa. Kaupunginvouti määrättiin purkamaan talosta ne osat, jotka eivät olleet asumiskelpoisia. Samoin tuli toimia Kirkon jokikadun varrella sijainneessa edesmenneen marsalkka Gustaf Hornin talossa.

*

Turun vanha Hakola sijaitsi tontilla, joka rajoittui Suurtoriin, Hämeenkatuun ja Kirkkokatuun Kirkkokorttelissa. Tontin pinta-ala oli suuri, niin että sille sopi kaksi kaksikerroksista kivitaloa sekä muut rakennukset. Tontin kulmalle päättyivät Hämeen Härkätie sekä Viipurista tullut rantatie. Tontilla sijainnut kaksikerroksinen kivitalo mainitaan jo vuonna 1456, jolloin Ragvald Suurpää lahjoitti sen Naantalın luostarille. Vuonna 1479 sen sai turkulainen asemies Bengt Jönsinpoika.

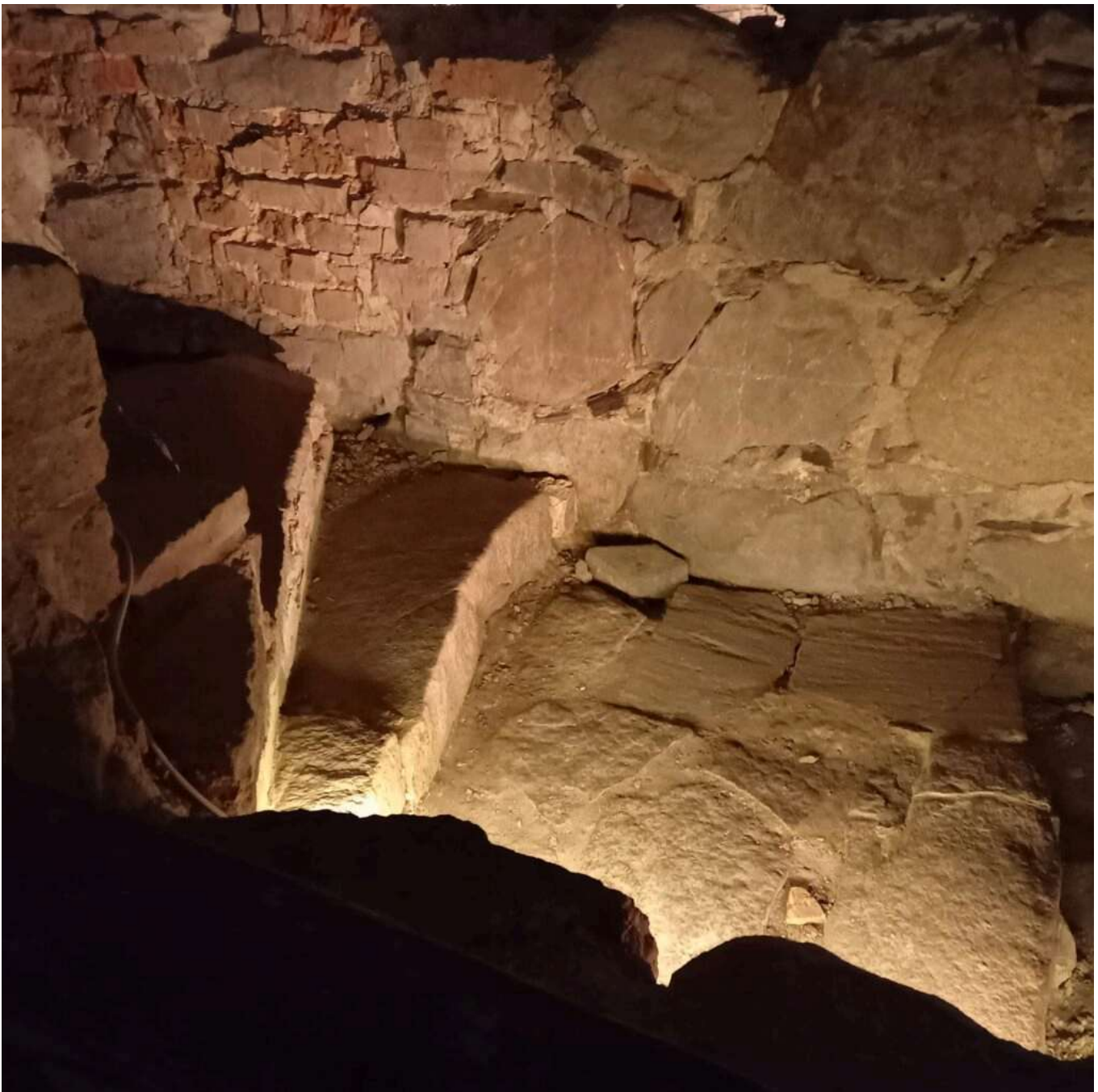
Tontti lienee joutunut suvun haltuun 15.2.1546 Kirkkokorttelin tuhonneen tulipalon jälkeen. Kruunu aloitti palon jälkeen laajamittaisen tonttien myynnin yksityisille. Tontin hankki vuosina 1548–1553 mainittu porvari Klemet Hakola. Vuosina 1576 ja 1593 tulipalot tuhosivat suurimman osan kaupunkia. Hakolan kohtalosta ei ole tietoa, mutta jälkimmäinen palo oli vaurioittanut joitakin sen lähellä sijainneita taloja. Turku paloi jälleen vuonna 1603, jolloin Luostarikorttelin palo rajoittui Hakolan naapureihin Karjakadun toisella puolella. Hakolan talon keskiaikaiset muurit jäivät pystyyn näissä paloissa ja niitä korjattiin tarpeen mukaan.

Muurien murentuminen aiheutti Hakolassakin ihmishengen vaatineen onnettomuuden. Kivitalot oli rakennettu siten, että piha jäi avoimeksi. Toinen rakennuksista oli torin myötäisesti ja toinen Kirkkokadun varrella. Torin puoleisessa rakennuksessa asui professori Johannes Terserus perheineen. Hovioikeuden presidentti Jöns Kurckin poika, akatemialainen Gabriel Kurck oli juuri muuttanut Kirkkokadun puoleisen rakennuksen yläkertaan tuvan ja kamarin käsittävään huoneistoon. Hänen mukanaan muutti hänen saksalainen ja ranskalainen palvelijansa, joilta hän oppi kieltä. Katosta mureni laastia heidän päälleen ja hänen isänsä oli määrännyt paikalle muurarin tarkastamaan tilanteen. Tämä ei ehtinyt kuitenkaan saapua paikalle, kun 15.4.1642 kello neljä iltapäivällä rakennuksen pääty romahti yllättäen. Gabriel istui pöydän vieressä ja Nicolaus Champagnie ikkunapenkillä. Ranskalainen ehti vain huudahtaa: ”Jesus Maria!”, kun palkit iskivät

hänet kuoliaaksi pudotessaan katosta kadulle. Saksalainen oli tulossa kamarista ja sai myös palkeista iskun, joka tainnutti hänet. Yli tunti onnettomuuden jälkeen Gabriel kaivettiin sorasta, johon hän oli hautautunut kainaloitaan myöten. Kuin ihmeen kautta hän ei loukkaantunut. Hänen koiransakin, joka kaivettiin esiin useiden päivien kuluttua, oli vahingoittumaton.

Hakolan keskiaikainen talo hävisi Turun katukuvasta lopullisesti, kun se määrättiin purettavaksi vuoden 1656 suurpalon jälkeen. Tontin poikki vedettiin uusi Iso Kirkkokatu, joka johti tuomiokirkolle. Huhtikuussa 1657 päätettiin aloittaa uuden Kirkkokadun rakennustyöt. Katu vedettiin Hakolan tontin päältä torilta suoraan tuomiokirkolle. Kaupungin laivamiehet käskettiin kaatamaan talon muurit ja palkaksi heille luvattiin talosta saatavat tiilet.

*

Pargasin talon kellarin portaita, joita Mechtild Stensdotterin kulki. Aboa Vetus-museo. Veli Pekka Toropainen 2023.

Luostarikorttelissa sijainneen Pargasin talosta käytiin kymmenen vuotta oikeutta 1630- ja 1640-luvuilla. Pargasin talon suuriin kivirakennuksiin oli saanut kiinnekirjan 13. toukokuuta 1587 Paraisten kirkkoherra Elias Simonis. Talon arvoksi oli saatu 250 tuolloista taalaria. Kirkkoherralla oli ollut kaksi poikaa, Taivassalon kirkkoherra Jeremias Eliae ja Turun kauppias Isak Eliasson, joilta muut perilliset nyt vaativat perintöä. Muut perilliset olivat seitsemän tytärtä, nimittäin Korppoon kirkkoherran Jönsin vaimo Sara, Paraisten herra Perin vaimo Karin, Paraisten Erik Kutin vaimo Elin, Lemlahden Erik Bertilsson Huggutin vaimo Margareta, Naantalin Mårten Turissonin vaimo, jonka nimeä Giös ei tiennyt, Paraisten herra Thomasin vaimo Agneta ja Giösin äiti, Hattulan herra Grelsin vaimo Elisabet. Oikeus katsoi, että talo oli jaettava kaikkien yhdeksän perillisen kesken sillä hinnalla, joka sille oli arvioitu herra Eliaan kuoltua ja Isakin saatua talon haltuunsa. Oikeudelle esitettiin kahdeksan asiakirjaa, joiden mukaan muille perillisille oli jo maksettu erilaisia summia, joten Pargas Isakin perheelle jäi enää maksettavaksi joitakin kymmeniä taalareita. Suuri kivirakennus oli ilmeisesti kolmikerroksinen, sillä sen yläkerrassa sijaitsi ainakin kolme tulisijallista kamaria, joista yhdessä asui Isak Pargasin leski Mechtild Stensdotter 1640-luvun loppupuolella.

Pargasin talo oli päässyt rappeutumaan ilmeisesti sitä koetelleissa tulipaloissa ja hoidon puutteessa, sillä kaupunginvouti vaati toukokuussa 1643, että Johan Isaksson Pargasia rangaistaisiin, sillä hänet oli määrätty purkamaan vaarallinen kivimuurinsa kahden viikon kuluessa, mutta hän ei ollut tehnyt sitä. Hänet määrättiin uudelleen kaatamaan muuri, ja mikäli jokin onnettomuus olisi sattunut, olisi se ollut hänen vastuullaan. Vihdoin maaliskuussa 1653 edesmenneen Isak Pargasin talo julistettiin kaupungin omaisuudeksi, sillä se oli ollut kauan autiona. Talo arvioitiin ainoastaan 400 kuparitaalarin arvoiseksi. Samalla määrättiin kaatamaan Fläskilän talon kivimuurin Pargasin talon läheisyydessä, sillä sen pelättiin romahtavan kadulle ohikulkijoiden päälle. Talon omistajat eivät olleet kaataneet muuria käskystä huolimatta, joten kämnerille annettiin määräys purkaa muuri vielä samana päivänä ennen auringonlaskua.

Veli Pekka Toropainen

Lähteet:

Kansallisarkisto, Raastuvanoikeuksien renovoidut pöytäkirjat, Turun kämnerinoikeuden pöytäkirjat z 171 (1641)

Turun kaupunginarkisto, Maistraatin arkisto, Turun raastuvanoikeuden pöytäkirjat BIa 6–33 (1634–1663)

Hausen, Reinhold 1906: Landshöfdingen Friherre Gabriel Kurcks lefnadsminnen upptecknade af honom själf. Helsingfors.

Nikula, Oscar & Nikula, Sigrid 1987: Turun kaupungin historia 1521–1600. Ensimmäinen nide. Turku.